

УДК 342.9

Г. В. Астанін, здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ЕВОЛЮЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ СТАТУСІ АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО

Стаття присвячена дослідженню формування антикорупційної складової адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого. В цьому контексті розглядаються антикорупційні обмеження, встановлені для арбітражних керуючих, та склади адміністративних корупційних правопорушень, суб'єктами яких вони можуть бути.

Ключові слова: арбітражний керуючий; правовий статус; антикорупційна складова; корупційне адміністративне правопорушення.

Постановка проблеми. Однією із суттєвих новацій сучасного антикорупційного законодавства стало його розповсюдження не лише на осіб, уповноважених на виконання функцій держави та функцій місцевого самоврядування, але й на осіб, які надають публічні послуги. Відповідно до пп. б, п. 2 статті 4 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи в установлених законом випадках).

Хоча законом не визначено поняття “публічні послуги”, але конкретно вказано на осіб, які такі послуги надають. Зокрема, до них віднесено аудиторів, арбітражних керуючих, нотаріусів, третейських суддів та інших осіб. Всі наведені у зазначеній нормі Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” особи мають специфічний правовий статус і тому варто розглянути його антикорупційну складову, яка визначає особливості їх діяльності, а також обумовлює їх можливість бути суб'єктами юридичної відповідальності за корупційні правопорушення.

Незважаючи на важливість даної проблеми, у науковій літературі питанням правового статусу арбітражного керуючого з позицій антикорупційного законодавства уваги майже не приділялося.

Метою даної статті є визначення змісту антикорупційної складової правового статусу арбітражного керуючого в контексті її еволюції з моменту прийняття Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” і до цього часу.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з тим, що Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції” були передбачені суттєві зміни у правовому статусі осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, а також прирівняних до них, виникла необхідність узгодження зазначеного закону із законами, що визначали правовий статус згаданих осіб. 17 травня 2012 року був прийнятий Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”. Цим законом, окрім іншого, були внесені зміни до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, які сформували антикорупційну складову в адміністративно-правовому статусі арбітражного керуючого.

Відповідно до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) – фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали господарського суду. Основні права та обов'язки арбітражного керуючого, що утворюють основу його правового статусу, були визначені статтею 3-1 згаданого закону, причому серед обов'язків певну увагу приділено запобіганням та протидії корупції в діяльності арбітражних керуючих.

Так, відповідно до частини 5 статті 3-1 згаданого закону арбітражний керуючий зобов'язаний: вживати заходів щодо недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів та невідкладно повідомляти суду про наявність конфлікту інтересів. Відповідно до частини 7 статті 3-1, під час реалізації своїх прав та обов'язків арбітражний керуючий зобов'язаний додержуватися вимог Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" щодо обмеження використання своїх повноважень з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, одержання дарунків (пожертв).

Недотримання арбітражним керуючим вимог Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції", а також виникнення конфлікту інтересів під час здійснення його повноважень є підставою для усунення його від виконання обов'язків арбітражного керуючого під час провадження у справі про банкрутство, про що господарський суд виносить ухвалу.

Але у тій редакції, до якої були внесені зміни законом 4711-VI від 22.06.2012, Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" діяв до 18.01.2013, оскільки в цей день набув чинності Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" в редакції, яка була викладена у Законі України "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" № 4212-VI від 22.12.2011.

У редакції Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 18.01.2013, яка діє і на цей час, положення, які пов'язували цей закон із Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції", відсутні. Таким чином, відсутня і антикорупційна складова правового статусу арбітражного керуючого в чинній редакції Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Проте важливим елементом правового статусу арбітражного керуючого є його деліктоздатність, яка визначається відповідно до вимог Кодексу України "Про адміністративні правопорушення". Так, статтею 172-2 КУпАП передбачено відповідальність за порушення особою встановлених законом обмежень щодо використання службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з одержанням за

це неправомірної вигоди або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Відповідно до примітки до цієї статті, суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, визначені у пунктах 1-3 частини першої статті 4 Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції". Відтак законом арбітражні керуючі прямо віднесені до суб'єктів адміністративних корупційних правопорушень, передбачених статтею 172-2 КУпАП.

Статтею 172-5 КУпАП встановлено відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви).

Відповідно до частини першої статті 8 Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції", особам, зазначеним у пункті 1 та підпунктах "а", "б" пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати дарунки (пожертви) від юридичних або фізичних осіб: за рішення, дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, що приймаються, вчиняються як безпосередньо такою особою, так і за її сприяння іншими посадовими особами та органами; якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває в підпорядкуванні такої особи. В даному випадку ситуація з арбітражним керуючим виглядає складніше.

Перш за все, необхідно звернути увагу на те, що п. 1 частини першої статті 8 згаданого закону суперечить характеристикам договору дарування, передбаченим Цивільним кодексом України (далі – ЦК). Відповідно до статті 717 ЦК договір, що встановлює обов'язок одаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування. Відтак, якщо передача майна у власність арбітражному керуючому обумовлюється вчиненням або невчиненням дій їм певних дій або прийняттям відповідного рішення, то це має кваліфікуватися як хабарництво, відповідальність за яке передбачена статтею 368 Кримінального Кодексу України.

Що стосується обмеження, викладеного у п. 2 частини першої статті 8 Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції", то тут слід звернути увагу на ті випадки, в яких арбітражний керуючий може мати підпорядкованих осіб.

Відповідно до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або

визнання його банкрутом” арбітражний керуючий може виконувати функції розпорядника майна боржника, керуючого санацією, та ліквідатора. З огляду на особливості правового статусу розпорядника майна боржника або керуючого санацією, при виконанні відповідних функцій арбітражний керуючий не має у своєму підпорядкуванні будь-яких осіб. В той же час, відповідно до статті 41 цього закону, ліквідатор з дня свого призначення, разом з іншими повноваженнями виконує повноваження керівника (органів управління) банкрута.

Отже, заборона щодо отримання дарунків від підпорядкованих осіб має сенс лише у випадку, коли арбітражний керуючий виконує повноваження ліквідатора. За таких умов всі працівники суб’єкта, який ліквідується, є підпорядкованими арбітражному керуючому.

Що стосується обмежень, передбачених частиною другою статті 8 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, то на арбітражних керуючих вони поширюються повністю, незалежно від того, які функції він виконує.

Таким чином, арбітражний керуючий може бути суб’єктом корупційного адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 172-5 КУпАП за будь-яких умов, а суб’єктом корупційного адміністративного правопорушення, передбаченого частиною другою статті 172-5 КУпАП лише під час виконання функцій ліквідатора.

Найбільший інтерес становить склад адміністративного корупційного правопорушення, передбаченого статтею 172-7 КУпАП. Дана стаття встановлює відповідальність за неповідомлення особою безпосереднього керівника у випадках, передбачених законом, про наявність конфлікту інтересів.

Як впливає із положень Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, у разі наявності конфлікту інтересів арбітражний керуючий про наявність конфлікту інтересів зобов’язаний повідомляти суду. В той же час Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” вимагає повідомлення про наявність конфлікту інтересів безпосереднього керівника. Так само і в статті 172-7 КУпАП йдеться про неповідомлення про неповідомлення про конфлікт інтересів саме безпосереднього керівника, а не будь-якої іншої особи.

Відносини організаційного підпорядкування між судом та арбітражним керуючим не можуть існувати за визначенням, оскільки арбітражні керуючі організаційно не належать до судової влади. Щодо правової залежності, то така дійсно існує, але проявляється у відносинах, аналогічних тим, що наведені у визначенні поняття “безпосереднє підпорядкування” в Законі України “Про засади запобігання і протидії корупції”. Наприклад, призначення арбітражного керуючого ліквідатором або усунення його від виконання відповідних обов’язків по суті аналогічно прийняттю на роботу та звільненню з роботи. Але загальновідомим є той факт, що у деліктних провадженнях аналогія закону не допускається. Відтак поширювати норму статті 172-7 на відносини суду і арбітражного керуючого немає підстав.

Таким чином, арбітражний керуючий не може бути суб’єктом корупційного адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172-7 КУпАП, незважаючи на закріпленій законом обов’язок повідомляти про конфлікт інтересів.

Висновки. Розглянувши антикорупційну складову адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого, можна стверджувати, що в процесі удосконалення законодавства про неплатоспроможність вона була значною мірою втрачена, що ускладнює практичну протидію корупції в діяльності арбітражних керуючих. У даний час на арбітражних керуючих поширюються обмеження, передбачені статтями 6, 8 та 14 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, а також дія статей 172-2 та частково 172-5 КУпАП. Дія статті 172-7 КУпАП хоча і поширюється на арбітражних керуючих, практично не може бути застосованою до них через невизначеність того, кому арбітражний керуючий має повідомляти про виникнення конфлікту інтересів.

З урахуванням викладеного, подальші дослідження правового статусу арбітражного керуючого в частині його антикорупційної складової мають здійснюватись у напрямку розроблення пропозицій щодо удосконалення чинного антикорупційного законодавства в частині створення реальних механізмів застосування його норм до арбітражних керуючих.

Список літератури

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
3. Про засади запобігання і протидії корупції : закон України від 07.04.2011 № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.
4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 31. – Ст. 440.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” : закон України від 17.05.2011 № 4711-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 45. – С. 40.
6. Про внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” : закон України від 22.12.2011 № 4212- VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 32–33. – С. 1272.

Отримано 25.02.2013

Анотація

Стаття посвячена дослідженню формування антикорупційної складової адміністративно-правового статусу арбітражного управляючого. В даному контексті розглядаються антикорупційні обмеження, установлені для арбітражного управляючого, і складові адміністративних корупційних правонарушень, суб'єктами яких вони можуть бути.

Summary

The article deals with the formation of an anticorruption component of the administrative and legal status of the arbitral liquidator. In this context the anticorruption restrictions imposed on the arbitral liquidator, and administrative corruption offenses, the subjects of which they can be, are under analysis.